

A portrait of Vladimír Krejčí, a man with short, dark hair, wearing a dark suit jacket, a light-colored shirt, and a patterned tie. The portrait is split vertically by a diagonal line. The left side is in grayscale, and the right side is in a vibrant blue color. The background of the portrait is dark. The overall design of the book cover features geometric shapes in shades of blue and orange.

Vladimír Krejčí

poznámenaný

Deset měsíců s Janem A. Bařou

≡ KNIHA ZLIN

žádost
eměx dve ru
tedy stal důcho
rém podniku byly vša
Laboratorními přístroji v
nějaké své produktivní činnos
jako smluvní pracovník pro tělových
Sportklimexu v Redlicích a pak přešel jako
ce v podniku Sportovní stavby v Praze na Karlově jako
převzala Správa výrobních podniků České organizace ČSTV
práce, později jako vedoucí právníka a nakonec jako právníka
léčnického úseku. Po Ústřední správě tělovýchovných zařízení pro kontrol
výchovnýcý zařízení v Praze jako právníka investičního úseku.
ní oken a uklidat po malířích v provozu a kancelářích Družstev
by: v Družstevní službě se podařilo vydělat za celou dobu p
Fréce pro tělovýchovu mě otevřela zase zcela ne
že: obořila se bez zaujeté kádrování a Pol
sem tam přece jen našel některý antibiot
kálný dobráček. Ale i to časem ustalo
a zkušenosti.

Daslov

vák: cituje ve své For
umřel, než zap
ně hráli, s
no, že

Geneze

Jednou z prvních publikací, kterou v roce 1993 vydalo dnes již zaniklé pražské nakladatelství Victoria Publishing (1992–2004), byly útlé memoáry Ferdinanda Menčíka,¹ provokativně nazvané *Poskokem u Jana Bati*.² Počátkem devadesátých let 20. století Menčíkovo jméno rezonovalo jen v úzkých kruzích nově se etabloující baťovské historiografie. Ohlas mělo snad ještě na Zlínsku, kde Menčík prožil významnou část svého života před odchodem do emigrace a kde rodné příjmení Marie Menčíkové-Baťové (1893–1954), manželky podnikatele Tomáše Bati (1876–1932), neupadlo zcela v zapomnění. Ferdinand Menčík byl synovcem Marie Baťové a většinu dlouhého profesního života prožil ve službách rodinné firmy Baťa a jejích šéfů Jana Antonína Bati (1898–1965) a Tomáše Jana Bati (1914–2008). Za Protektorátu Čechy a Morava náležel ke zlínským baťovcům od ledna 1940 i vědec a vynálezce Otto Wichterle,³ který k Menčíkovým memoárům napsal předmluvu: „Mezi baťovce se hlásíme všichni, kdo jsme se třeba jen kousíčkem svého života spojili s životem firmy. Jedinečná zkušenost ze spolupráce s Baťou nás poznamenala na trvalo pro celý život,“ napsal Wichterle v závěru předmluvy k Menčíkově knížce,⁴ která vznikla v atmosféře horečného a nekritického polistopadového zájmu o fenomén Baťa.

Menčíkovy vzpomínky byly odpovědí na volání po knihách o Tomáši Baťovi, jeho rodině a firmě, životopisech významných baťovců i odborné literatuře o systému Baťa, jeho zlínských dějinách a možném využití v podmínkách etabloující se polistopadové tržní ekonomiky.⁵ Mezi baťovskou literaturou raných devadesátých let zaujaly Menčíkovy memoáry přes svou stručnost jedinečné postavení: přinášely totiž

svědectví příslušníka širší rodiny Baťovy a nebyly věnovány zakladateli firmy Tomášovi, ale jeho mladšímu nevlastnímu bratrovi Janu Antonínovi. Kontroverzní jméno Jana Antonína Bati nepřestalo být ani po roce 1989 srovnáváno se jménem jeho staršího bratra Tomáše. Nadále bylo spojováno s údajnou kolaborací s nacisty, jihoamerickým exilem a dramatickým koncem baťovského rodinného impéria ve střední Evropě v roce 1945, kdy byl koncernový majetek na území Československa a v rodícím se sovětském bloku znárodněn, aby se stal základem obuvnického, gumárenského i strojírenského průmyslu centrálně řízených ekonomik státně socialistického Československa, Jugoslávie, Maďarska či Polska.⁶

Ve stejném roce, kdy byly vydány Menčíkovy memoáry (1993), se uzavřel dlouhý život jiného významného baťovského pamětníka, jehož kanceláří prošel se stovkami dalších baťovců i Otto Wichterle. Menčíkovi byl dobře znám, ačkoliv – a nutno poznamenat, že poněkud překvapivě – v Menčíkových memoárech jeho jméno nezazní ani jednou. Řeč je o JUDr. Vladimíru Krejčím, posledním českém osobním tajemníkovi Jana Antonína Bati. Závěr Wichterleho úvodu k Menčíkovým memoárům („Jedinečná zkušenost ze spolupráce s Baťou nás poznamenala na trvalo pro celý život“) a název Krejčího pamětí (*Poznamenaný*) sugerují představu, že Krejčího vzpomínky vznikly jako reakce a doplnění Menčíkových memoárů, zvláště když se vztahují takřka k týmž událostem a hlavním aktérům baťovského desetiletí 1935–1945.⁷ Vzpomínky Vladimíra Krejčího ovšem nevznikly na základě poptávky pražského nakladatelství, orientovaného na odbornou literaturu z oblasti ekonomie. Dokonce nebyly ani polemikou s románovými memoáry Edvarda Valenty⁸ *Žil jsem s miliardářem*, vydanými poprvé v Československu rovněž počátkem devadesátých let.⁹ Krejčího memoáry otevíraly trilogii textů z let 1987–1988, věnovaných vzpomínkám na otce (*Náš táta*),¹⁰ matku (*Babi Barča*)¹¹ a vlastní život (*Poznamenaný*). Zatímco Krejčího vzpomínání na rodiče spatřilo světlo světa v květnu a listopadu 1988 a bylo určeno jen nejužšímu rodinnému kruhu, strojopis *Poznamenaný* vznikl již na konci roku 1987 s nepřehlédnutelnými literárními ambicemi a úmyslem dostat se časem k širší čtenářské veřejnosti.¹² I přes snahu autorových dědiců trvalo dalších třicet let, než se Krejčího memoáry dočkaly zveřejnění, příznačně péčí zlínského nakladatelství Kniha Zlín – ALBATROS Media, a. s., které se k baťovské tematice přihlásilo již několika publikacemi.¹³

Vzpomínky Vladimíra Krejčího jsou aktuálně nejmladším příspěvkem k baťovské memoárové literatuře posledního čtvrtstoletí, počítáno od roku 1993, kdy se uzavřel Krejčího život a kdy byly publikovány memoáry Ferdinanda Menčíka a baťovského účetního Stanislava Křečka (1909–1995).¹⁴ Baťovská memoárová literatura je bohatá a její kořeny sahají do doby a okruhu nejbližších spolupracovníků Tomáše Bati, kteří po továrníkově nečekaném úmrtí v červenci 1932 kladli základy baťovské memoárové tradice.¹⁵ Témata a jazyk baťovské memoárové literatury byly kodifikovány již v roce 1932, kdy byly v redakční úpravě Antonína Cekoty (1899–1995) publikovány *Úvahy a projevy* Tomáše Bati, konvolut továrníkových projevů, přednášek, novinových úvah a životopisných črt, známých čtenářům firemních novin *Sdělení* a *Zlín*. Normativně apelativní jazyk a obsah baťovských memoárů, které měly sloužit jako vzor nastupujícím generacím baťovců, se staly dědictvím, s nímž se baťovská memoárová literatura vyrovnává ještě dnes.¹⁶ Baťovo až symbolické ztroskotání na palubě letadla a bilancování nejstarších generací jeho spolupracovníků daly postupně vzniknout vzpomínkovým textům Huga Vavrečky (1880–1952),¹⁷ Dominika Čipery (1893–1963)¹⁸ a Vincence Jaroňka (1890–1962).¹⁹ Poválečné účtování s batismem a změna společenských poměrů po únoru 1948 s sebou přinesly drastickou změnu díkce a narativu baťovské memoárové literatury, a daly tak vzniknout Simajchlovým *Vzpomínkám baťováka* (1961), které byly obžalobou meziválečného a protektorátního systému Baťa. Nekritickou heroizaci Baťových podnikatelských aktivit a metod vystřídala zaslepená glorifikace ilegální komunistické organizace zlínských baťovců.²⁰ Milosrdnější pohled na batismus přineslo životopisné vyprávění olympioniků, manželů Dany (* 1922) a Emila (1922–2000) Zátokových z roku 1960.²¹

Nejplodnější éra baťovského literárního vzpomínání měla teprve přijít, a to po roce 1989, kdy postupně odcházela meziválečná generace baťovců, srovnávající životní zkušenosti spjaté s baťovským Zlínem s osobními a profesními trajektoriemi po únoru 1948.²² Právě v první polovině devadesátých let byly vedle memoárů Edvarda Valenty (1990), Stanislava Křečka (1992) a Ferdinanda Menčíka (1993) poprvé v roce 1993 ve slovenském originále vydány vzpomínky českého architekta Vladimíra Karfíka (1901–1996), bystrého a vtípného pozorovatele baťovského Zlína a jeho domácích a zahraničních satelitů v letech 1932–1945. Faktografickou věrností,

přesnou charakteristikou a exaktností vyjadřování náležejí Karfíkovy memoáry na nejpřednější místo baťovské memoárové literatury.²³ Karfíkovy vzpomínky zprostředkovávají podobně jako memoáry Menčíkovy, Vavrečkovy, Gahurovy²⁴ nebo Krejčího osobní reflexi zlatého věku baťovského Zlína z perspektivy nejvyšších pater koncernové hierarchie. Kolem roku 2000 spatřily světlo světa i stále spíše ojedinělé vzpomínky níže postavených zaměstnanců koncernu Baťa, ať již pocházeli z venkovského a maloměstského prostředí,²⁵ nebo náleželi k meziválečným prominentům, o nichž je řeč i v Krejčího memoárech. Na myslí mám vzpomínky Elišky Junkové (1900–1994)²⁶, Vladimíra Lista (1877–1971)²⁷, Elmaru Klose (1910–1993)²⁸ nebo opakovaně zmiňovaného Otty Wichterleho.²⁹

Ojedinělé postavení v baťovské memoárové literatuře zauímají obsáhlé vzpomínkové texty baťovského zaměstnance Josefa Vaňhary (1907–1997), vyučeného zlatníka a hodináře, který svou profesní kariéru v polovině dvacátých let spojil s firemním tiskem, ať již jako reportér, nebo fotograf.³⁰ Zvláštní punc uměleckých ambicí nesou vzpomínky malíře-krajináře a grafického designéra Jana Rajlichy (1920–2016), absolventa Školy umění a zaměstnance redakce podnikových novin,³¹ a spisovatele Ludvíka Vaculíky (1926–2015), odchovance zlínských internátů Baťových Mladých mužů.³² Nejspíše v sousedství Rajlichových a Vaculíkových memoárů by měly být alespoň připomenuty románové memoáry samotného Jana Antonína Bati, vzpírající se balancováním na hraně žánrů pojednání o memoárech baťovců,³³ stejně jako memoáry Tomáše Jana Bati z roku 1992.³⁴ K osobnosti Tomáše Bati juniora se vrátili i autoři konvolutu pamětnických vyprávění o Tomáši Janu Baťovi (2014).³⁵

Stručné bilancování baťovské memoárové literatury nemůže zapřít, že mezi četnými vzpomínkami až nápadně absentují paměti řadových zaměstnanců v dělnických profesích a vzpomínky baťovců, zaměstnaných za hranicemi koncernového hlavního města Zlína ve firemních prodejních filiálkách, výrobních jednotkách a celých továrních městech na československém území, a zvláště mimo ně, ať již na evropském kontinentu, nebo v zámoří. Výjimkou jsou memoáry baťovského exportéra Inocence Krutily (1908–2000),³⁶ paměti Jana Vašici³⁷, stručné vzpomínky slovenských baťovců z Batizovců (Svitu),³⁸ strohá vyprávění zaměstnanců stavebního oddělení³⁹ a ojedinělé vzpomínky *Kam až došlo děvče z Hané*, jejichž autorkou byla Olga Andělová, narušující muž-

skou dominanci v řadách autorů baťovských memoárů.⁴⁰ Další, nejednou velmi cenné vzpomínky jsou uloženy ve sbírkách a fondech Státního okresního archivu Zlín, regionálního pracoviště Moravského zemského archivu v Brně,⁴¹ dokumentačního střediska Nadace Tomáše Bati ve Zlíně nebo v osobních archivech baťovských badatelů, ať již byly dílčím způsobem zveřejněny,⁴² nebo na své publikování teprve čekají.⁴³ Na antologie, natož moderní digitální edice pamětnických vyprávění domácích a zahraničních baťovců si budou muset čeští i zahraniční čtenáři a baťovští badatelé ještě počkat. Nadějí jim může být neutuchající zájem o dějiny koncernu Baťa a rodiny Baťovy, které se bez pohledu řadových aktérů ze všech pater baťovského podniku stěží obejdou. Zvláště v případě tak kontroverzní kapitoly baťovských dějin, jakou byl život a působení Jana Antonína Bati. Významným příspěvkem k této kapitole baťovských bádání jsou rozhodně memoáry Vladimíra Krejčího.

Genealogie

JUDr. Vladimíra Krejčího (23. 11. 1908 Praha, Královské Vinohrady – 25. 4. 1993 Praha) lze bez uzardění označit za příslušníka prvorepublikových elit. Krejčího otec Jan (15. 12. 1868 Nový Bydžov – 13. 1. 1942 Brno), literární historik, germanista, divadelní kritik a univerzitní profesor dějin německé literatury na pražské, brněnské a bratislavské univerzitě, vyrůstal po brzké ztrátě obou rodičů v pražském sirotčinci v Kateřinské ulici. Před vyučením kotlářem jej zachránili starší bratři František (1858) a Rudolf (z otceva prvního manželství pocházela ještě sestra Marie, z druhého manželství bratr Eduard), kteří jej podporovali na studiích na gymnáziu v Novém Bydžově a posléze na filozofické fakultě české Karlo-Ferdinandovy univerzity v Praze (obor německý jazyk a literatura). Profesionální kariéru započal Jan Krejčí po stipendijních pobytech v Lipsku (1892) a Berlíně (1896) s doktorátem z filozofie (1894) na karlínském reálném gymnáziu, odkud pilný, spořivý a společenský Krejčí docházel jako soukromý docent dějin německé literatury (1898) vyučovat na českou univerzitu. V rodině karlínského restaurátora Heřmana se seznámil s o dvacet let mladší Růžnou Heřmanovou, která se stala po šestileté známosti v roce 1906 Krejčího manželkou. Manželům Janu a Růžně Krejčovým se po přestěhování na Královské Vinohrady čp. 1195 narodili tři synové, Jan (1907), Vladimír (1908) a Jiří (1915). Začátek první světové války zastihl respektovaného germanistu, znalce Goethova, Schillerova a Heineho díla, pravidelného přispěvatele časopisu *Čas* a autora jedné z prvních monografií o Richardu Wagnerovi⁴⁴ mezi záložními důstojníky rakousko-uherské armády. V červenci 1914 narukoval v Benešově k 61. pluku domobranců, jimž

1 | Sourozenci Krejčovi na nedatované ateliérové fotografii z doby kolem roku 1885: ve směru hodinových ručiček František, Rudolf, Jan a Eduard.

velel do roku 1915, než byl poslán nejprve do Prešpurku (Bratislavy) a v roce 1916 na frontu do Rumunska, odkud byl následujícího roku s podlomeným zdravím vyreklamován Karlo-Ferdinandovou univerzitou.

Vyhlášení republiky 28. 10. 1918 a příjezd prezidenta Masaryka 21. 12. 1918 prožíval přesvědčený germanofil Jan Krejčí s nadšením českého nacionalisty v pražských ulicích a po boku starších synů Jana a Vladimíra. Krátce po založení Masarykovy univerzity v Brně byl jmenován řádným profesorem (1919) dějin německé literatury. Obětavě se podílel jako hostující profesor na budování germanistiky na Filozofické fakultě Univerzity Komenského v Bratislavě (1923–1926). V akademickém roce 1923–1924 byl děkanem

2 | Gymnaziální profesor a soukromý docent dějin německé literatury Jan Krejčí na portrétní fotografii z roku 1900.

Filosofické fakulty a v letech 1934–1935 rektorem Masarykovy univerzity v Brně. V úřadu rektora Masarykovy univerzity inicioval zhotovení rektorského řetězu, který přijal z rukou prezidenta Tomáše Garrigue Masaryka při audienci v Lánech 30. 8. 1935. O dva roky později se ujal role promotora prezidenta Edvarda Beneše při jmenování doktorem honoris causa. Působil jako člen Královské české společnosti nauk, České akademie věd a umění, Učené společnosti Šafaříkovy a Spolku Kounicovy studentské koleje českých vysokých škol v Brně. Uzavření vysokých škol v listopadu 1939 přijal o to tragičtěji, že se mezi studenty odvěčnými do koncentračních táborů ocitl i jeho nejmladší syn Jiří. Závěr života prožil Jan Krejčí v milovaném okolí Plané